

Miorita

Dumitru MANOLACHE

MIORIȚA, CREAȚIE REVELATĂ PRIN LOGOS?

Motto

„Odată cu binele s-a născut și răul, odată cu
lumina s-a ivit întunericul...”
Alecu Russo, Poezia Poporala

„Miorița” este, fără îndoială, una dintre cele mai importante creații în plan poetic și ontologic, o piatră de temelie a spiritualității acestui neam. Adevăr intuit atât de Alecu Russo, cât și de Vasile Alexandri. Despre această creație folclorică de geniu, au scris numeroși cercetători români și străini, fascinați

de simbolistica și încifrările pe care le conține, care duc cu gândul la un timp mitic al creării ei. Despre momentul apariției acestei capodopere s-au pronunțat mulți cercetători. Opiniile lor sunt pe cât de diverse, pe atât de incitante. Fie și numai simpla lor trecere în revistă și tot ar fi elocventă în acest sens. În rândurile care urmează încercăm să rezumăm, pe cât ne stă în putință, câteva din aceste ipoteze și, în final, să concluzionăm că este posibil ca „Miorița” noastră să se fi născut, odată cu binele și răul, odată cu lumina și întunericul...

FENOMENUL MIORITIC, INTERES ȘI DISPUTE

În aprilie 1846, Alecu Russo, aflat în exil la Soveja, ascultă „Miorița”, sub formă de colindă, pe care o culege și i-o trimite lui Vasile Alecsandri, care o publică în 1850, în gazeta „Bucovina” din Cernăuți, într-o formă proprie de editare. După moartea lui Alecu Russo în 1859, Alecsandri își schimbă opinia și îl indică drept informator al baladelor „Dolca” și „Miorița” pe un „anume Udrea”, un baci de la o stână de pe Ceahlău. Prima versiune existentă a „Mioriței” datează se pare din 1843, fiind culeasă în localitatea Cleja, județul Bacău, de către preotul Ince János Petrás, care o auzise în limba maghiară de la localnici. Varianta lui a fost publicată însă abia în 1956.

Primul exeget al „Mioriței” a fost Alexandru Odobescu. El publică în 1861 studiul „Răsunete ale Pindului în Carpați”, în „Revista Română”. După această dată, o lungă serie de intelectuali români fac referire la ea. Printre ei și Mihai Eminescu, într-un articol atribuit, publicat în ziarul „Timpul” din 22 iulie 1879, și care o definește ca „un suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați”. La rându-i, Aron Densușeanu o consideră o epopee pastorală autohtonă, în timp ce Dului Zamfirescu, într-un discurs ținut la Academie în ziua de 16 mai 1909, spune că „Miorița” lui Alecsandri „că născocire populară, este o imposibilitate”. Nicolae Iorga, Theodor Speranția se pronunță și ei cu privire la originea „Mioriței”. Apoi, în 1924, Dumitru Caracoastea face o schiță genetică a baladei, fiind primul care vorbește despre un „testament al ciobanului”. Ovid Densușeanu reinterpretează întreg scenariul mioritic, dintr-o perspectivă etnografică specific pastorală, punând accentul pe o rivalitate economică dintre ciobani, aflați pe drumurile transumanței. Cercetătorul Ion Mușlea identifică în „Miorița” „un rit funerar al tinerilor nelumiți”, idee împărtășită și de Constantin Brăiloiu și Adrian Fochi. În 1930, apare prima culege masivă de folclor, care cuprinde și texte mioritice, realizată de folcloristul Ion Diaconu. Un an mai târziu, Henric

Sanielevici lansează teoria potrivit căreia „eroul Mioriței era un Zamolxis”. În 1936, Lucian Blaga publică un studiu intitulat „Spațiul mioritic”, moment în care istoria „Mioriței” intră pe un nou făgaș. George Călinescu vorbește și el despre această producție populară ca fiind „un mit cu punct de plecare în cântecul bătrânesc publicat de Vasile Alecsandri”. Victor Eftimiu contestă însă valoarea „Mioriței” și propune chiar scoaterea ei „din toate cărțile de cetire”. În 1970, Mircea Eliade, în celebrul său volum „De la Zamolxis la Genghis-Han- studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Occidentale”, dedică un capitol întreg baladei intitulat „Mioara năzdrăvană”. El însă nu-și propune să elucideze, sau să reconstituie geneza și istoria baladei, ci doar configurează dimensiunile „fenomenului mioritic”, privindu-l global, fără a da atenție detaliilor care nasc polemici.

Asupra „Mioriței” s-au pronunțat încă foarte mulți cercetători, precum Ovidiu Bârlea, Ion Taloș și alții, dar nici unul dintre cei menționați nu au abordat dificila problemă a identificării momentului nașterii acestei creații. Or, tema pe care ne-am propus să o discutăm este tocmai vechimea „Mioriței”. De aceea, ne vom referi la câțiva cercetători care o abordează frontal și care indică, asumat, momentul genezei ei.

EXPRESIE A SPIRITALITĂȚII DACICE

Într-un studiu intitulat „Miorița-expresie a înaltei spiritualități a daco-românilor, a vechimii și a continuității lor în timp”, prof. Maria Ciornel încearcă să identifice straturile ideative privite în timp, „începând de la cel legat de zamolxism, decelând, în mod distinct, pe cel ce exprimă influențele creștine, de mai târziu”, pentru a ajunge „la forma cea mai apropiată de original”. Domnia sa, pătrunzând cu studiul în adâncul baladei, spune că ea este „foarte veche”, și „că a existat aproape în același timp cu apariția ciobanilor pe pământurile lor, timp de milenii”. Maria Ciornel identifică, de asemenea, în versurile „Mării se vorbiră/ Ei se sfătuiră/ Pe l-apus de soare/ Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovan...”, „sfatul obștei pentru a pregăti și a alege solul trimis la Zamolxis”, un „ritual străvechi care presupune pregătire, inițiere”, despre care vorbește „și Herodot în Cartea a IV-a, care spune că o dată la cinci ani, dacii trimiteau un sol la Zamolxis, Marele Zeu, după un ritual anume, la care participa toată obștea”. Domnia sa este de părere că prezența mioriței năzdrăvane „ne duce într-un timp mitic, în care omul comunica cu natura”. Iar apariția măicuței ar așeza „în prim plan o scenă de tragedie antică”, și că în comportamentul ei apar „inserții târzii, care în logica lor nu pot duce decât la o astfel de manifestare”

(disperare, dezorientare, durere etc. n.n.).

Fără a coborî mai mult în studiul doamnei profesoare Ciornei, mai arătăm că, în viziunea domniei sale, „Miorița” ar reprezenta „pentru cionanii dacii, rugăciunea lor cea mai importantă, căci toți erau păstorii și fiecare din ei tindea spre o viață curată, putându-se închipui în locul celuia ales. Încă din atichitate, dacii pelasgi cântau legile, pentru că le considerau sacre, date de Zamolxis, cu atât mai mult credem că dacii pelasgi psalmodiau „Miorița”- rugăciune, căci solul lor pentru aceste rugăciuni era trimis sus la Marele Zeu (...). Nu putem accepta sub nici o formă (...) că balada a apărut pentru prima dată în secolul al XVIII-lea, cum susține Nicolae Iorga („Balada populară română. Originea și ciclurile ei”), sau în Evul mediu, în general, cum susțin alții (...) ci că „în fapt, Miorița este o operă cu valențe mitico-religioase, creată de păstorii daco-valahi, în timpuri imemoriale”.

Deci, cercetătoarea Maria Ciornei consideră că „Miorița” a apărut în perioada dacilor.

CU RĂDĂCINILE ÎNFIIPTE ÎN PALEOLITIC

În cursul timpului, cercetarea „Mioriței”, care are peste 1000 de variante, dar mai ales datarea ei, a trezit interes și controverse. De pildă, Ovid Densușeanu a adus 37 de documente juridice de la tribunal, încercând să-i dateze începutul în istoria recentă. Dumitru Caracostea s-a abținut să nu râdă când a obiectat că „Miorița” nu poate fi datată pe baza unor documente scrise după publicarea ei, în timp ce Nicolae Iorga, cum am mai arătat, o data prin secolul al XVIII-lea, susținând că are un singur autor. Analizând-o pe criterii lingvistice, Bogdan Petriceicu

Hașdeu stabilește începuturile „Mioriței” între 1350-1450. Cea mai îndepărtată datare a baladei o întâlnim la Dumitru Caracostea și Ion Diaconu, care susțin că ar fi fost creată în perioada dacilor, ca și Maria Ciornei. Adrian Fochi formează concluzii pe seama celor intuite de Caracostea, iar Mircea Eliade afirmă că „Miorița” exprimă reacția poporului român „în fața invaziilor și catastrofelor istorice”, excluzând datarea pe vremea dacilor etc.

Toate aceste date le aflăm de la Victor Ravini care, nemulțumit de ipotezele celor enumerați mai sus, spune: „Eu am analizat 973 de variante, din trei antologii, și le-am clasificat după mai multe criterii, pe categorii și pe scale ascendente sau descendente”, și afirmă că „Miorița a putut fi concepută pentru a fi înțeleasă pe două niveluri semantice. Nivelul primordial, care este o înțelegere ezoterică, pentru cionanii inițiați în tainele meseriei lor, ale psihicului uman și ale universului, aşa cum erau cunoscute la vremea aceea. Nivelul secundar este exoteric, pentru cei inițiați sau profani, pentru societatea din afara frăției lor profesionale”.

Analiza extrem de aplicată, densă și serios argumentată a lui Victor Ravini, care ne-ar lua prea mult spațiu să o prezintăm pe larg, încearcă să facă pace între cercetători. Iată ce susține domnia sa: „Până când lingviștii vor face noi descoperiri sau elucidări, și vor reuși să ajungă la un consens, ca să nu se mai contrazică unii pe alții, putem fi siguri numai de faptul că „Miorița” oglindește o societate aflată în epoca de piatră, încă învăluită în ceteurile preistoriei și ipotezelor. Datarea „Mioriței” într-o etapă sau alta a preistoriei rămâne la fel de dificilă ca și etapizarea însăși. Indiferent de dificultățile etapizărilor propuse de către arheologi sau de către lingviști, și în pofida incertitudinilor inerente

oricărei științe, putem fi siguri de un singur lucru: stadiul de dezvoltare al societății din „Miorița” reflectă o operă istorică mai veche decât societatea și mitologia din culturile indoeuropene. „Miorița” oglindește o epocă mai veche decât cea din epopeile lui Homer, decât mitologia greacă, nordică, sau decât poemul lui Ghilgameș, care este mai vechi decât piramidele egiptene și e considerat ca fiind cea dintâi operă literară, apărută cu trei milenii mai înainte decât Biblia”.

Domnia sa este de părere că toate variantele „Mioriței” sunt un produs al contextului istoric în care trăiau acei oameni care le-au creat, și concluzionează că „acestea sunt caracteristice pentru epoca paleolitică, iar transmiterea orală a versurilor a făcut posibilă modificarea și adaptarea textului la realități ulterioare, care se opresc în feudalism, prin secolele propuse de Hașdeu și de Iorga (...) Miorița este un document ce prezintă traiul material, concepția despre lume, filozofia vieții, sufletul, mândriile, temerile, credințele, aspirațiile și visurile pe care le aveau oamenii pre-indoeuropeni din zona Carpaților și a Dunării de Jos în paleolitic(...) Toate verificările comparative converg spre concluzia că Miorița poate fi mai veche decât Gănditorul, și Gănditoarea de la Hamangia. Așa zisa Urballade a putut fi încheiată acum 7000 sau 8000 de ani”.

După studiile acestui cercetător, începuturile „Mioriței” trebuie căutate în paleolitic, iar încheierea „urballadei”, în urmă cu șapte-opt milenii.

ÎNTRE CREȘTINISM ȘI MASONERIE

Există însă și interpretări ale „Mioriței” în cheie creștină, care pot duce și ele la o aproximare în

temp a momentului creării ei.

Pentru exemplificare, am ales opinia lui Andrei Prohin, de la Universitatea de Stat din Moldova, care sugerează o posibilă prelungire a „Mioriței” în colindul „Trei păstorii”, care poate sugera „o subtilă comunicare de sens între acestea. După cum pictura sacră ilustrează o realitate ideală, o transfigurare metafizică a lumii aflate sub păcat, tot astfel colindul „Trei păstorii” reprezintă imaginea purificată a celebrei balade. Căderea omului din vechea Mioriță devine acum cântec de bucurie și lucrare a mântuirii (...) Dacă Miorița rămâne o mărturie asupra ipostazei umane în lumea greșalelor, atunci „Trei păstorii” încadrează omul într-o dimensiune divină”.

Mihai Onofreiciuc identifică și domnia sa elemente creștine în Miorița. „Este imposibil pentru cineva să înțeleagă balada Mioriță cu acceptarea sacrificiului de către cioban, atâtă timp cât nu înțelege spiritul creștin și sacrificiul lui Hristos”, spune acesta. El enumeră mai multe elemente cu corespondență în viața și patimile Mântuitorului: grija ciobanului față de mioara bolnăvioară, care se asemănă cu aceea a păstorului din Pilda oii rătăcite; motivul complotului confrăților ciobani, care corespunde trădării lui Iisus de către Iuda; uciderea ciobănelului corespunde sacrificării Fiului lui Dumnezeu; viziunea anticipată a victimei asupra morții corespunde viziunii și rugăciunii lui Iisus în Grădina Ghetsimani; uciderea fără pricină a ciobanului se asemănă cu sacrificarea mierului nevinovat; iertarea și îngăduința față de cei doi ciobani asasini corespunde întoarcerii celuilalt obraz în iertarea creștină; căsătoria cu moartea este urmată de biruința asupra morții prin continuarea vieții în lumea sufletelor, care se asemănă cu Învierea Mântuitorului;

măicuța bătrână care își caută fiul corespunde Maicii Domnului, iar brâul ei de lână corespunde Brâului Maicii Domnului.

Profesorul Alexandru Bulandra propune însă o lectură a „Mioriței”, varianta publicată de Vasile Alecsandri, în cheie masonică. Poema fiind, în opinia domniei sale, „reflexul unei elaborări savante sub influența simbolurilor masonice tradiționale”.

DINTRU ÎNCEPUTURILE LUMII

Ne oprim acum asupra unui alt pasionat de originile și momentul apariției „Mioriței”, cercetătorul Miron Scorobete. Domnia sa invocă, în sprijinul argumentelor sale, cunoașterea temeinică a termenilor tehnicii păstoritului, întrucât a fost „coleg de breaslă” cu mândrul ciobănel, cum spune dânsul, și pornește de la explicarea a ceea ce este mioara: „Toată lumea vorbește despre Miorița fără să știe exact ce este aceea mioara. Mioara nu e sinonimul lui oaie, ci definește o vîrstă precisă a oii. Fiica oii până la un an și jumătate, ceea ce ar corespunde la om cu o copilă. De la un an la doi, ea este noatenă, corespondentul pentru adolescentă. De la doi la trei ani, vîrstă la care devine aptă pentru reproducere, e mioară, adică Tânără. La patru ani e strămioară, în toiul vîrstei, pentru ca la cinci ani să fie oaie bătrână”, spune acesta. Scorobete mai susține că, în vechime, mioara avea o semnificație aparte, ea fiind dintre oi eximia, adică aleasa pentru jertfă, consacrata. Termenul *eximus* are sens sacerdotal, după cum preciza Macrobius, mioara fiind animalul destinat jertfei, scos din turmă („Saturnalia” pagina 156). „Vergiliu, în Eneida, pomenește în repetate rânduri despre jertfe, specificând de fiecare dată că e vorba

de mioare, eximiae, alese: „Ea jertfește, după datină, oi de doi ani, alese (Eneida IV, 57); „Ar fi mai nimerit să se jertfească acum (...) tot atâtea oi de doi ani” - mioare (Eneida VI, 38-39); „Ea înjunghie după datină oi de doi ani alese” (Eneida VIII, 544); „La început merg la temple și cată pe lângă altare/Pacea, la zei: aduc jertfe cu bine alese mioare/După obicei... (Eneida IV, 93)”, explică cercetătorul. „Nimeni, nici traducătorii, nici exegetai nu dau vreo atenție acelei precizări de „doi bani”, luând-o ca pe o expresie oarecare, fără importanță, când ea, tocmai prin repetiție, prin prezența ei obligatorie când e vorba de jertfirea unei oi, ar trebui să dea de gândit. Iar ea astă face: precizează că e vorba de mioară, exclusiv, și nicidcum de o oaie de altă vîrstă”, mai spune acesta.

Sensul de *eximia* atribuit mioarei ar indica fără putință de tăgadă „vechimea poemei, acum două mii de ani, în epoca lui Vergiliu, evident, dar, cu siguranță, mult mai adânc în timp, în plină mitologie preistorică”, spune Scorobete.

Prezența acestui animal pentru jertfă „arată că în sublima poemă nu e vorba de un omor odios, dar comun, de o crimă, ci de o jertfă. Numai că aici jertfa e ridicată pe o treaptă superioară: nu se mai jertfește mioara, „oaia de doi bani”, ci păstorul”, spune autorul studiului, or acest lucru reprezintă „prefigurarea jertfei hristice. „El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe (...) căci El a făcut aceasta o dată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă pe Sine Însuși (Evrei, 7,27).

Miron Scorobete îl elogiază pe Alexandru Odobescu, omul care, aplecându-se cu studiul asupra „Mioriței”, îi stabilește înrudirea cu „străvechea poezie elenă, asiatică și egipteană, implicit îi dovedește vechimea incomensurabilă (...) Privind harta cu localitățile de unde Miorița a fost culeasă (cele peste 1

000 de variante n.n) noi avem în fața ochilor o extrem de exactă oglindă a răspândirii neamului românesc, din vestul Peninsulei Balcanice, până către Bug, și din Carpații Nordici, până în Olimp. Centrul acestei uriașe galaxii se găsește, evident, în teritoriul daco-român, în Transilvania", spune acesta. Scorobete este de părere că răspândirea „Mioriței” nu s-a făcut în vastul teritoriu prin difuziune, ci pe verticală, prin moștenire. Așa stând lucrurile, proveniența ei ar fi „din acel izvor comun extrem de adânc. Atât de adânc, încât noi îl considerăm a fi situat la începutul omenirii însuși”.

Iată cum, în opinia acestui cercetător, „Miorița” își are izvorul în însuși începuturile omenirii.

TAINĂ NECUPRINSĂ

În decursul timpului, localizarea obârșiei baladei populare „Miorița” a fost o temă foarte disputată. Abordările însă au fost marcate, de fiecare dată, de subiectivism, partinism și patriotism local. Astfel, locul de naștere al „Mioriței”, „a circulat” din Munții Vrancei, în Munții Ceahlăului, apoi pe la Oituz, prin Transilvania, în Ținutul Făgărașului și al Mărginimii Sibiului, în Țara Bârsei, prin Sălaj, Munții Rodnei și Munții Călimanului, prin Maramureș, prin Munții Pindului etc.

Pe cât de fascinantă este cercetarea în istoria acestei creații populare, pe atât ne adâncim și mai mult în taină. De aceea suntem tentați, chiar dacă poate părea exagerat, să credem și noi și să concluzionăm,

deopotrivă cu Andrei Vartic, faptul că „Miorița” nu poate fi cuprinsă pe de-a-ntregul în spiritul uman. Și că originea ei ar putea fi una revelată. Iată ce spunea regretul cercetător basarabean, cu ceva vreme în urmă: „Poate fi Miorița necreată de om, doar revelată prin Logos? Poate omul tălmăci toate nivelele metafizice, poetice, lingvistice ale „Mioriței”? Cât de veche este la români tradiția „nunții cosmice”, a „cosmosului liturgic” și „creștinismului cosmic” (Mircea Eliade), a „lipsei de teamă în fața morții” (Mircea Vulcănescu)? Răspunsul la aceste întrebări e simplu: fără credință în Dumnezeu nu există „neteamă de moarte”. Așa, „Miorița” o fi de când omul crede mistic în nemurire, adică de la apariția lui pe pământ, iar mesajul ei, doar din când în când, este armonizat cu limbajul de moment al comunității prin care mioriticul se manifestă. Această vechime este posibilă, fiindcă cercetătorul nu poate scoate din textul „Mioriței” nici drumul omului spre nemurire, nici sacrul primordial, nici contextul arheolingvistic, mult mai vechi decât venirea indo-europenilor pe aceste meleaguri”...

Repere bibliografice

Ciornei Maria, „Miorița-expresie a înaltei spiritualități a daco-românilor, a vechimii și a continuității lor în timp” - Cucuteni 5000 Redivivus - Iași 19-20 octombrie 2017;

Onofreiciuc Mihai, „Balada Miorița - bocet creștin de înmormântare” - site personal 19.05.2008;

Platon Mircea, „Miorița, irozii și nerozii” - Melidonium, revistă de cultură, arte, tradiții, credință, istorie,

educație, 22 decembrie 2012;

Ravini Victor, „Miorița - Izvorul nemurii” - Editura Alcor, București 2016, ediția a doua, 2017;

Ravini Victor, „Cât de veche este Miorița?” - eCreatorro, 15 septembrie 2021;

Scorobete Miron, „Vechimea Mioriței ieșe din ceață” - Melidonium, revistă de cultură, arte, tradiții, credință, istorie, educație, 13 noiembrie 2020;

Scorobete Miron, „Miorița citată de Homer? Miorița în Iliada?” - „Dacia Edenică” - Editura Renașterea, ediția a treia 2019;

Vartic Andrei, „Miorița, 160 de ani de mister” - Revista română de studii etnoistorice;

Wikipedia, „Istoria exegetică a Mioriței”

“MIORIȚA”, CREATION REVEALED THROUGH LOGOS?

Abstract: “Miorița” is, without a doubt, one of the most important creations in poetic and ontological plan, a foundation stone of the spirituality of this nation. Truth intuited by both Alecu Russo and Vasile Alecsandri. Numerous Romanian and foreign researchers have written about this genius folk creation, fascinated by the symbolism and the encryption it contains, which lead to the thought of a mythical time of its creation. About the moment of its apparition many researchers have commented on. Their opinions are as diverse as they are exciting. We can conclude that it is possible that our “Miorița” was born, with good and evil, with light and darkness....

Keywords: “Miorița”, spirituality, creation, good, evil.